

МЕТАФИЗИКА ПОСТОЈАЊА

Ернесто САБАТО: „О ЈУНАЦИМА И ГРОБОВИМА“

У првом колу едиције: Хиспаноамерички роман, у издању удружених издавача, објављен је и роман „О јунацима и гробовима“ Ернеста Сабата.¹ Избор и приређивање извршио је Милан Комненић а преводилац овог романа је Славица Којић.

Хиспаноамеричка књижевност све више заокупља нашу пажњу, нарочито након Маркесовог романа „Сто година самоће“, који је представљао право откриће за нашу читалачку публику.

Књига „О јунацима и гробовима“ објављена 1961. године, у Сабатовој родној Аргентини, може се сматрати дијелом трилогије која започиње романом „Тунел“ (1948) и завршава се дјелом „Абадон, анђео мишљења“ (1974).

Најбоље Сабатово дјело је „О јунацима и гробовима“. То је роман о Буенос Аиресу, о Аргентини, о прошлости и садашњости, о љубави, усамљености и смрти, али изнад свега о трагању за несазнативим и проницању у тајне живота.

У исто вријеме то је роман заснован на дихотомијама: добра и зла, свјетлости и таме, прошлости и садашњости. У облику дихотомија је и сам наслов дјела: јунаци и гробови. Контрверзан сам по себи и наслов је изазвао низ разноврсних интпретација, па би се могла понудити и она која јунаке асоцијативно доводи у везу са аргентинском прошлшћу а гробове веже за потоње генерације које немајући у себи снаге ни издржљивости трагично завршавају. Но наслов дјела може се узети и у симболичном смислу: човјек и смрт.

Дјело „О јунацима и гробовима“ нуди неколико тема: пропадање аристократије, тежња за апсолутним сазнањем, питање иншеста и тема слијепих којој је посвећен трећи дио романа што га је Сабато и засебно објавио у виду књиге.

У окосници радње највише долази до изражаја тема о пропадању аристократије. Узроке том пропадању Сабато види у страначким бор-

1. Ернесто Сабато: О јунацима и гробовима, „Просвета“, „Народна књига“, „Књижевне новине“, „Рад“, „Партизанска књига“, „Свјетлост“, Београд, 1984.

бама, у појави диктатора и посебно у генерацији аристократије због крвних веза...

„О јунацима и гробовима“ је сага о некадашњим угледним породицама Олмос и Асеведо које дотрајавају на периферији Буенос Аиреса, у некадашњим видиковцима. Од њихове старе славе „једино им преосталу имена улица“ (79 стр). Остарјели и сенилни Панчо, излуђела Сколастика, која је сав живот провела између четири зида од тренутка кад јој је отац убијен, чувајући његову мртву главу у кутији за шешире; добродушни лудак Бебе, наглува служавка Хустина, чине тај тајанствени серкл у коме се креће главна јунакиња дјела Алехандра. Настојећи да јој се приближи млади Мартин наилази на зид загонетности чије значење му се дјелимично открива тек након Алехандрине смрти, разлагањем њених поступака или на основу причања познаника Бруна. У том тајанственом плашту остаје не само Алехандра него и њена мајка Хоерхина и још више њен отац Фернандо који је пун тамних нагона. То зло наслиједиће и Алехандра. „Ја не могу да укротим све оне грозоте које носим у себи“, рећи ће она беспомоћна да било шта промијени. То зло довешће и до трагедије кад Алехандра убија оца и запаливши његово тијело и сама завршава живот у огњеном паклу.

У роману „О јунацима и гробовима“ Сабато инсистира на отуђености својих јунака и психоаналитички тражи коријене те отуђености у детињству личности. Но док Алехандра не успијева да савлада зло, Мартин боље пролази у животу. Његово „призмљење“ и укључивање у свакодневицу не значи пораз него могућност опстајавања.

Трећа личност романа, којој би се по пишевој заокупљености њим могао дати и примат у дјелу, јесте Фернандо Олмос Видал. Таман и загонетан још од дјетињства, мазохиста и садиста који се игра забатајући клине у очи птица, Фернандо је мистериотна фигура. Иако из угледне и имућне породице, оне се одаје проблематичном начину живота и у младости постаје вођа пљачкашке банде. Својом фасцинантном снагом заводи малољетну рођаку Хоерхину а онда се њом жени. Тај тренутак, женскар и разблудник у исто вријеме је и параноик кога прогањају мисли о Секти слијепих. Помоћу њих он хоће да докучи тајне природе о чему пише и у спису: „Извештај о слепима“. Код Фернанда писац инсистира на изваносјетилним запажањима, посебно телепатији. Фернандо који себе назива „истраживачем зла“ сматра да нема случајности у животу него да је све детерминисано невидљивим силама нашег духа.

За Фернанда је речено да је један од највећих бунтовника цјелокупне хиспаноамеричке књижевности. Његова побуна усмјерена је не само против људи него и против бога који допушта да у свијету влада зло.

Четврта значајна личност је Бруно. У прва три дијела књиге он је у сијенци да би у четвртном дијелу преузео једну од главних улога. Бруно је писац и његови судови о књижевности су интересантни. Али иако носи у себи рафинираност умјетника, његов свакодневни живот је јалов и испразан.

У дјелу „О јунацима и гробовима“ Сабато даје велики број личности. Неке су важне за радњу дјела, неке се јављају као типови (Молинари) а неке као симболи. Међу овим последњим доминира „Слепа жена“ или „Слепа блудница“, која је изазвала контоверзна тумачења од

стране критичара премда би најприхватљивије схватање било оно по коме се „Слепа жена“ идентификује с Алехандром.

У овом Сабатовом роману има и доста несувислих личности: појаве се само једанпут (као Естер Милберг) и заувјек ишчезну. Но могло би се рећи да је и то дио Сабатовог модернитета као и двосмислени ликови који траже читаочеву надградњу.

Сем тога за Сабата је карактеристично да мијења угао под којим се лик посматра. Упознајемо их ауторовим посредством (директно) или се одсликавају преламајући се кроз угао гледања других ликова (индиректно). Уз то личности се и саме откривају акцијом и дијалогом (извана) и унутрашњим монологом и доживљеним говором (изнутра).

Мозаично сликање ликова, као и саме радње, доводи читаоца у ситуацију истраживача који од дјелића мозаика саставља фреску.

И Толстој и Стендал су „боловали од наговештаја краја радње, а на то није имун ни Сабато. Тако се у Алехандриним сновима увијек јавља ватра и њено питање: „Зар не мислите да у ватри има нечег загонетног и светог?“ показале се као наговештај трагедије њеног живота.

Посебна одлика Сабатових личности су њихове изваносјетилне способности. Писац и научник свјетског реномеа (и у области науке је постигао изванредне резултате!) Сабато је склон парапсихологији која покушава да открије тајне заумних и оностраних доживљаја. Сабато посебно инсистира на телпатским способностима својих јунака и на прекогницији (спознаји онога што ће се касније десити).

Но изваносјетилне способности код Сабатових јунака везане су за класу која је већ дегенерисала а свијет сиромашних не „болује“ од таквих „болести“. За ликове радника Сабато веже осјећања хуманости и доброте. Све су то „мали“ људи с великим људским срцем (превозник Бусић, Умберто Ј. Д. Арканхело, Ортенсија Пас). Они не филозофирају много о животу него га прихватају онакав какав је.

Романескна структура Сабатовог романа: „О јунацима и гробовима“ садржи четири цјелине: I Змај и принцеза, II Невидљива лица, III Извештај о слепима и IV Непознати бог.

Наслови ових дјелова нису изазвали ништа мање недоумица него сам наслов романа а посебно првог дијела. Ипак, чини се да би се под змајем могла подразумевати тајанственост живота док би принцеза сугерисала на Алехандрин лик.

Но без обзира на то Сабато је писац који зна да држи читаочеву пажњу и поред тога што не инсистира на безусловној уверљивости радње него залази у подручје ирационалног. При том стратешки елементи писца „О јунацима и гробовима“ засновани су на обимној лектури, наравно асимилваној. Користећи се искуством врхунских свјетских писаца Сабато ствара роман који још обогаћује сопственом иновацијском техником. Његов помак у подручје оностраних и заумних одводи га даље од Џојса, Сартра, Достојевског, Пруста, Фокнера и других великана свјетске литературе. Примењујући различиту романсијерску технику Сабато даје полифону структуру свом роману, у коме се мијешају инсерти из прошлости (о легији генерала Лаваљеа) са збивањима из пете деценије овог вијека. При томе се смењују и реалистичка дескрипција и натуралистички пастиш, токови свијести и доживљени говор, унутрашњи монолози и дијалози, комбиновање исказа у првом и трећем лицу.

Премда је временски ток радње кратак (од 1953 — 1955) догађаји задиру до 18. вијека, до периода борбе за независност Аргентине а затим страначких борби у њој.

У дјелу нема природног, хронолошког слиједи радње, него се вријеме третира као субјективан доживљај јунака, те се нека раздобља која дуже трају савим кратко описују или, пак, обрнуто.

Жанровски ово дјело је тешко одредити. То је љубавни, историјски, психолошки, филозофски роман али исто тако и криминалистички и фантастични.

То је роман личности једног поднебља (Аргентине и шире од тога Лужне Америке), али и универзалног condition humainea.

Слика Буенос Аиреса, његових улица, кафана, тргова, људи, историјских догађаја (побуне морнара 1955) или перониста; борби унитариста и федералиста; сукоби диктатора и њихових противника; иступање анархиста итд.) могу бити и регионалног и универзалног карактера, као и описи свакодневног живота у коме се води битка за очување човјекове егзистенције у условима беспоштедне суровости гдје је животни императив садржан у ријечима: „Треба мазнути лову... То је једини закон.“ (98 стр.). Из свега тога избија универзални карактер Сабатове прозе чему придоноси и стање психе његових јунака која се своди на усамљеност, неспокојство, патње и по мање апсурдности живљења.

То придоноси утиску о тоталном роману у који стваралац уноси све своје искуство, запажања, сазнање што чини да овај роман представља спој спекулативног и фиктивног.

Сем тога Сабатова романескна естетика залаже се за тзв. отворено дјело које пружа могућност сталне доградње у читаочевој свијести, што доприноси бројнијој комбинаторици идеја које разматрају вишезначност дјела.

Захваљујући свим тим особинама Сабатов роман „О јунацима и гробовима“ одликује се фасцинантном снагом, сложености и дубином. Ово дјело се намаће као велики роман садашњег и будућег времена које треба да доведе, по Сабатовим ријечима, до истраживања оног мрачног лавиринта „што води средишњој тајни нашег живота“.

Сабатова трагања за том тајном, истина, нису уродила плодом, у дјелу не побеђује нихилистичка концепција. Четврти дио романа носи у себи метафизичку наду која указује да смисао живота треба тражити у једноставном, свакодневном битисању. У томе је основна порука коју нам Сабато нуди.